

კვლევები: ქართული ლიტერატურა
STUDIES: GEORGIAN LITERATURE

გეოპოეტიკის კონცეპტი და ვეფხისცყაოსნის ტექსტ-სივრცე

თამთა გრიგოლია

თსუ დოქტორიანტი

რეზიუმე: 1960-იანი წლებიდან დასავლურ აზროვნებაში უკვე ფართოდ დომინირებს რეფლექსიები სივრცის, როგორც კატეგორიის შესახებ. ეს მიმართულება ხშირად წარმოდგენილია spatial turn-ის სახელით (სივრცული შემობრუნება/შემოტრიალება), რაც სივრცესთან დაკავშირებულ უამრავ მოსაზრებას აერთიანებს. სივრცე არის ის უმთავრესი კომპონენტი, რომლითაც ხდება ტექსტის ფორმირება, სივრცის მიხედვით განისაზღვრება შინაარსობრივი მხარე, პერსონაჟთა ხასიათები, მეტაფორები და ა.შ.

სივრცის შესწავლის ერთ-ერთი თანამედროვე ჰუმანიტარული კონცეპტია გეოპოეტიკა, რომელიც იკვლევს კულტურის და პირველ რიგში, შემოქმედებითი პროცესების ზემოქმედებას ადამიანური სამყაროს სტრუქტურიზაციაზე. გეოპოეტიკის იდეა და კონცეპტი ეკუთვნის შოტლანდიელ ფილოსოფოსსა და მკვლევარს ქენეთ ვაითს (Kenneth White). ვაითის მიხედვით, გეოპოეტიკა იწყება იქ, როცა რაღაცის შესაძლებლობას ვუშვებთ. მისგან განსხვავებით, გეოპოეტიკა მიემართება რეალურ სივრცეს. მას აინტერესებს ძალაუფლებრივი ურთიერთობები გლობალური მასშტაბის ქალაქებსა და სახელმწიფოებს შორის. გეოპოეტიკა კი უფრო ღრმა და რადიკალური ინიციატივაა. კიდევ უფრო რომ დავაზუსტოთ, გეოპოეტიკა არის რეალური სივრცის „ახლიდან დაწერა“. შეიძლება ტექსტში გადატანილი იყოს რეა-

ლური სივრცე ან რეალური, მაგრამ კონკრეტული ადგილისათვის არადამახასიათებელი შტრიხებით, გადამუშავებული სახეებით, რაც აღარ არის რეალურის იდენტური. ტექსტი ამ შემთხვევაში შეიძლება განვიხილოთ როგორც სამყაროს ალტერნატიული რუკა. გეოპოეტიკის ერთ-ერთი გამოხატულებაა ტერიტორიების კულტურული თვითდამკვიდრება, რასაც ე.წ. „გეოპოეზისის“ სახელით მოიხსენიებენ ხოლმე. ამის გამოხატულებაა მწერალთა მიერ ქალაქებისა და დედაქალაქების სასურველ ადგილას წარმოსახვა ტექსტის ფარგლებში, ანუ ვიღებთ ე.წ. ტექსტუალურ სივრცეებს, სივრცე-ტექსტებს.

ვფიქრობ, აღნიშნული მიმართულებით ვეფხისგყაოსნისეუ-ღი სივრცის ანალიზი, კერძოდ, იმის შესწავლა, თუ რომელ კონტექსტში რა დატვირთვა აქვს ამა თუ იმ სივრცეს და შემდგომში რა როლს ასრულებენ ეს სივრცეები მთლიანი სიუჟეტის შექმნის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი იქნება არა მარტო რუსთველოლოგიისათვის, არამედ, ზოგადად, ქართული ლიტერატურათმცოდნეობისათვის, თანამედროვე მსოფლიოში ვეფხისგყაოსნის საერთაშორისო ლიტერატურათმცოდნეობით დისკურსში უფრო აქტიურად დასამკვიდრებლად.

საკვანძო სიტყვები: *გეოპოეტიკა, ქენეთ ვაითი, სივრცის თანამეფხოვე თეოხიები, გქესგ-სივრცე, ვეფხისგყაოსანი.*

1960-იანი წლებიდან დასავლურ აზროვნებაში უკვე ფართოდ დომინირებს რეფლექსიები სივრცის, როგორც კატეგორიის შესახებ. ეს ეხება როგორც ლიტერატურათმცოდნეობას, ისე ფილოსოფიასა და კულტუროლოგიას. ლიტერატურული ტექსტის ანალიზისათვის სივრცე ხშირად უმთავრესი კატეგორიაა, მასთან მიმართებით დროის პრიმატი უკანა პლანზე ინაცვლებს; ანუ მნიშვნელოვნად აქცენტირებულია, თუ სად ვითარდება ტექსტის სიუჟეტი, ვიდრე – როდის. ეს მიმართულება ხშირად spatial turn-ის სახელითაა (სივრცული შემობრუნება/შემოტრიალება) წარმოდგენილი. ჰუმანიტარულ დისციპლინებში Turn გულისხმობს კვლევას რაიმე კონკრეტული კატეგორიის მიხედვით. Spatial turn-ის შემთხვევაში ეს არის სივრცე. ე.წ. „სივრცული შემოტრიალება“, რომელიც აერთიანებს სივრცესთან დაკავშირებულ

უამრავ მოსაზრებას. სივრცე არის ის უმთავრესი კომპონენტი, რომლითაც ხდება ტექსტის ფორმირება, სივრცის მიხედვით განისაზღვრება სხვა დანარჩენი, იქნება ეს შინაარსობრივი მხარე, პერსონაჟთა ხასიათები, მეტაფორები თუ სხვა.

სივრცის თეორიის ამ კუთხით განვითარება ერთ-ერთი თანამედროვე მეთოდია ტექსტების კვლევის ისტორიაში, რაც, ვფიქრობ, საინტერესო იქნება ვეფხისტყაოსანთან მიმართებით, რადგან პოემისეული სივრცე, რომელსაც რუსთველი პერსონაჟთა სამოქმედოდ შლის, საკმაოდ ჭრელი, მრავალფუნქციური და მრავალმხრივია, რის დასტურადაც შეიძლება მივიჩნიოთ ვეფხისტყაოსნის პირველივე სტროფის მეორე სტრიქონი: „ჩვენ კაცთა მოგვცა ქვეყანა, გვაქვს უთვალავი ფერთა“ (1).* ამ სტრიქონის „ქვეყანა“, რუსთველოლოგიაში მიღებული თვალსაზრისით, ადამიანთათვის შექმნილი მიწაა, რომელიც შემკულია უამრავი ფერთი [22, გვ. 27]. უთვალავფერიანი ქვეყანა ასევე შეიძლება გავიაზროთ, როგორც მრავალნაირი, არაერთგვაროვანი სივრცის ერთობლიობა, რაც საშუალებას მოგვცემს პოემისეული სივრცეები შევისწავლოთ სწორედ იმ მიდგომით, რასაც სივრცის თანამედროვე კონცეპტები გულისხმობს.

სივრცის თანამედროვე თეორიათა შესწავლის თვალსაზრისით არაერთი კვლევა თუ ნაშრომი დაწერილა, ამ კუთხით ასევე ფუნდამენტურ კვლევას ახორციელებს შოთა რუსთაველის ლიტერატურის ინსტიტუტი. ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობით სივრცეში პირველად პროფესორმა ირმა რატიანმა სცადა ლიმინალობის თეორიის შეჭერება ესქატოლოგიური ანტიუტოპიის მოდელთან [10]. პროფესორმა მაკა ელბაქიძემ აღნიშნული თეორია მიუსადაგა რუსთველის ვეფხისტყაოსანს [6, გვ. 25-40], რაც მცდელობაა ლიმინალობის თეორიის, როგორც ერთ-ერთი თანამედროვე მიდგომის დაწერგვისა რუსთველის პოემის კვლევისას და ამასთან,

* ტექსტის დამონმებისას ამ და სხვა შემთხვევაშიც ვხელმძღვანელობთ „ვეფხისტყაოსნის“ 1966 წლის გამოცემით (ა. შანიძისა და ა. ბარამიძის რედაქციით).

აღნიშნული მეთოდოლოგიური კონცეფციის მიმართებისა გვიანდელი შუა საუკუნეების ძეგლთან. აღნიშნულ ნაშრომში სივრცე და დრო განხილულია როგორც ლიმინალური ფენომენი და პერსონაჟთა ქმედება („გაჭრა“, სიშმაგე და ა.შ.) მისადაგებულია ქრონოტოპის ლიმინალურ მოდელთან.

თანამედროვე დასავლური კვლევები ხშირ შემთხვევაში პლურალური მიდგომით იწერება, რაც იმას ნიშნავს, რომ კვლევა არ ეყრდნობა ერთ რომელიმე კონკრეტულ თეორიას. მკვლევარი უპირატესობას ანიჭებს თეორიათა მრავალფეროვნებას; ასევე ნაშლილია საზღვრები მეცნიერებებს შორის. მაგალითისათვის შესაძლოა დავასახელოთ ფრანგი ფილოსოფოსი და ლიტერატურის კრიტიკოსი მიშელ ფუკო, რომელმაც მედიცინიდან აიღო ტერმინი „ჰეტეროტოპია“ – უჯრედი, რომელიც წარმოიქმნება იქ, სადაც, წესით, არ უნდა იყოს. ფუკო ტერმინ „ჰეტეროტოპიას“ ახსენებს თავისი წიგნის საგანთა წესჩიგის წინათქმაში. ფუკოს მიხედვით, ჰეტეროტოპია დისკურსის ისეთი სახეობაა, რომელიც დისკურსთა გაბატონებულ წესრიგს არღვევს. სხვა შემთხვევაში (სხვა სივრცეთა შესახებ, 1984 წ.) „ჰეტეროტოპიას“ ფუკო უწოდებს რეალობაში განხორციელებულ უტოპიას ანუ რეალობაში განსხეულებულ უტოპიურ სივრცეებს, რომლებიც ამა თუ იმ კულტურაში არსებული ტრადიციული, ყოველდღიური სივრცეების საპირისპირო სივრცეებია. ჰეტეროტოპიულ სივრცეებად ფუკო მიიჩნევს თეატრს, კინოს, მუზეუმს, ბიბლიოთეკას და ა.შ. ასეთ სივრცეებში ერთ ადგილას იყრის თავს ტრადიციული გაგებით ერთმანეთთან შეუსაბამო შინაარსები და საგნები, ასეთ სივრცეში სხვადასხვა დრო (წარსული, აწმყო, მომავალი) ერთად თანაარსებობს და დროის ტრადიციული აღქმა დარღვეულია. ფუკოსეული ცნება „ჰეტეროტოპია“ აიტაცეს აზროვნების სხვადასხვა დარგში, იგი ასევე ფართოდ გავრცელდა ლიტერატურათმცოდნეობაში [7; 8].

თანამედროვე ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში მკვლევარები ძველ ტექსტებს ძალიან ხშირად ტექსტის ანალიზის თანამედროვე მეთოდებით, მათ შორის, გეოპოეტიკის კონცეპტის მიხედვით იკვლევენ. მაგალითისათვის შეგვიძლია

დავასახელოთ ლუდმილა ტერნოვიას ნაშრომი *კავშირი შექსპირის გეოპოეტიკასა და გეოპოლიტიკას შორის* [15, გვ. 98-101], დოქტორ ჰუსეინ ალდორი (Awfa Hussein Aldoory) ბახტინის თეორიების მიხედვით განიხილავს შექსპირის შემოქმედებას და მიუთითებს, რომ შექსპირის უნივერსალურობა გვაძლევს მისი შემოქმედების შესწავლის შესაძლებლობას თანამედროვე თეორიების კონტექსტში [1]; გეოპოეტიკის კონტექსტში შეისწავლიან ისეთ ტექსტებს, რომელთაც, შეიძლება ითქვას, ერთი შეხედვით, თანამედროვეობასთან არანაირი კავშირი არ აქვს. მაგ., თანამედროვე გერმანელი მკვლევარი, ერიკა შელენბერგერ-დიტრიჰი გერმანელ მწერალთა და პოეტთა (Hölderlin, Novalis, E. T. A. Hoffmann, Droste-Hülshoff, Mörike, Stifter, Rilke, Bachmann, Celan) შემოქმედებას სწორედ ამ კუთხით განიხილავს [21].

აქედან გამომდინარე, ვფიქრობ, საინტერესო იქნება ვეფხისტყაოსნისეუდი სივრცის ანალიზი სივრცის თანამედროვე კონცეპტთა მიხედვით. კერძოდ, რომელ კონტექსტში რა დატვირთვა აქვს ამა თუ იმ სივრცეს და შემდგომში რა როლს ასრულებენ ეს სივრცეები მთლიანი სიუჟეტის შექმნის თვალსაზრისით.

სივრცის შესწავლის ერთ-ერთი თანამედროვე ჰუმანიტარული კონცეპტი – *გეოპოეტიკა* – იკვლევს კულტურის და პირველ რიგში, შემოქმედებითი პროცესების ზემოქმედებას ადამიანური სამყაროს სტრუქტურისაზე. გეოპოეტიკის იდეა და კონცეპტი ეკუთვნის შოტლანდიელ ფილოსოფოსს ქენეთ ვაითს (Kenneth White). იგი ასევე გახლავთ პოეტი, მწერალი და მკვლევარი. ვაითის მიხედვით, *გეოპოეტიკა* იწყება იქ, როცა რაღაცის შესაძლებლობას ვუშვებთ. მისგან განსხვავებით, *გეოპოლიტიკა* მიემართება რეალურ სივრცეს. მას აინტერესებს ძალაუფლებრივი ურთიერთობები გლობალური მასშტაბის ქალაქებსა და სახელმწიფოებს შორის. *გეოპოეტიკა* კი უფრო ღრმა და რადიკალური ინიციატივაა. მისი ინტერესის სფერო არის არა ტერიტორიული ძალაუფლება სახელმწიფოებს შორის, არამედ ადამიანის არსებობა სამყაროში, ადამიანებისა და ზეციური/ვარსკვლავური სამყაროს

ურთიერთობა და ასევე, დედამინაზე არსებობის პრობლემა... სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, გეოპოეტიკაში მსოფლიო და სამყარო ერთმანეთთანაა დაკავშირებული [16].

ვაითის მიხედვით (ვეყრდნობი ვაითისეულ მიმოხილვას გეოპოეტიკის შესახებ – [18]), გეოპოეტიკას შეიძლება ვუნოდოთ თეორია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ავტორს სურვილი აქვს სისტემური ხასიათი მისცეს თავის იდეას. ირგვლივ არსებული ყველა რელიგიის, განსხვავებული იდეოლოგიის, მორალისა თუ ფსიქოლოგიის მიღმა, არსებობს ერთი რამ, რაც საერთოა ყველა მიმართულებით – ჩრდილოეთით, სამხრეთით, აღმოსავლეთით თუ დასავლეთით. იგი მივიდა დასკვნამდე, რომ მსგავსი რამ შესაძლოა იყოს მხოლოდ დედამინა, ულამაზესი და უიშვიათესი პლანეტა მთელ გალაქტიკაში. (ვფიქრობ, ვეფხისგყაოსნისეული „ჩვენ კაცთა მოგვცა ქვეყანა“, ამ კონტექსტშიც ძალიან ახლოს არის გეოპოეტიკის მთავარ იდეასთან, გამომდინარე იქიდან, რომ რუსთველისეული „ქვეყანა“, ეს არის დედამინა, როგორც იდეა, რომელიც სხვადასხვა სივრცეში მყოფ „კაცთა“/ყველა ადამიანს აერთიანებს).

რაც შეეხება „პოეტიკას“, იგი ამ სიტყვას არ იყენებს მისი ტრადიციული გაგებით, არამედ როგორც „პოეტურ ინტელექტს“ (nouspoietikos), რასაც აგრეთვე ვხვდებით არისტოტელეს შემოქმედებაში. „პოეტიკა“ მისთვის წარმოადგენს აზროვნების ფუნდამენტურ დინამიკას. აქედან გამომდინარე, არსებობს როგორც ლიტერატურის, ისე ფილოსოფიის, მეცნიერების და ასევე, პოლიტიკის პოეტიკა. გეოპოეტიკა და, შესაბამისად, ნებისმიერი „გეოპოეტიკოსი“ არსებობს „უზარმაზარ“ დრო-სივრცეში.

ვაითმა ფილოსოფიური, სამეცნიერო და პოეტური თვალსაზრისით გეოპოეტიკის სრული რუკა დაგვიხატა წიგნში *Le Plateau de l'Albatros** (ადბაღხოხის სიბჰყე/ ზეგანი). აღნიშნულ ნაშრომში, მკვლევარი ასახელებს პროტო-გეოპოე-

* ვაითის თეორიული ნაშრომი გეოპოეტიკაზე – *Le Plateau de l'Albatros* (ფრანგულ ენაზე).

ტიკოსებს: ჰუმბოლდტს, ტოროს (ჰენრი დევიდ ტორო – მე-19 საუკუნის ამერიკელი ესეისტი, პოეტი, ფილოსოფოსი) და სეგალენს (ვიქტორ სეგალენი – მე-19-20 საუკუნის ფრანგი სამხედრო ექიმი, ეთნოგრაფი, მწერალი, ლინგვისტი, ლიტერატურის კრიტიკოსი და ა. შ.) იმ მიზნით, რომ გვაჩვენოს, რამდენად ღრმადაა აზროვნება დაკავშირებული ცხოვრებასთან და რომ გეოპოეტიკის იდეა დაფარული იყო გარკვეულ დროსა და სივრცეში. მიგვანიშნებს, რომ დასახელებულ ავტორთა წაკითხვა და ანალიზი სცდება ერუდიციასა და ისტორიას და კარს უღებს ფიქრის გეოგრაფიას [18], რაც გულისხმობს სამყაროს ავტორისეული წარმოსახვის კონტექსტში გააზრებას.

აღსანიშნავია ისიც, რომ გეოპოეტიკის იდეის პერსპექტივის შესანარჩუნებლად, ასევე, მრავალკულტურული და ტრანსდისციპლინური კვლევებისათვის ხელის შეწყობის მიზნით, ქენეთ ვაითმა 1989 წელს ჩამოაყალიბა გეოპოეტიკის საერთაშორისო ინსტიტუტი.

კიდევ უფრო რომ დავაზუსტოთ, გეოპოეტიკა არის რეალური სივრცის „ახლიდან დანერა“. შეიძლება ტექსტში გადატანილი იყოს რეალური სივრცე ან რეალური, მაგრამ ამ კონკრეტული ადგილისათვის არადამახასიათებელი შტრიხებით, გადამუშავებული სახეებით, რაც აღარ არის რეალურის იდენტური. ტექსტი ამ შემთხვევაში შეიძლება განვიხილოთ როგორც სამყაროს ალტერნატიული რუკა. გეოპოეტიკის ერთ-ერთი გამოხატულებაა ტერიტორიების კულტურული თვითდამკვიდრება, რასაც ე.წ. „გეოპოეზისის“ სახელით მოიხსენიებენ ხოლმე. ამის გამოხატულებაა მწერალთა მიერ ქალაქებისა და დედაქალაქების სასურველ ადგილას წარმოსახვა ტექსტის ფარგლებში, ანუ ვიღებთ ე.წ. ტექსტუალურ სივრცეებს, სივრცე-ტექსტებს. ვფიქრობ, ვეფხისგყაოსნის ტექსტის ამ კონტექსტში განხილვა იქნება მნიშვნელოვნად საინტერესო ნაბიჯი. სწორედ ეს გახლავთ ჩემი კვლევის საგანი და ვფიქრობ, ეს ახლებური ხედვა ვეფხისგყაოსნის კვლევის ეტაპებს კიდევ უფრო საინტერესოსა და მრავალმხრივს გახდის.

სივრცის გეოპოეტიკურ გააზრებას შესაძლოა სხვადასხვა საფუძველი ჰქონდეს. გეოპოეტიკა და ზოგადად, ტექსტუალური სივრცეები საინტერესოა იმ მხრივაც, რომ რაღაც შინაარსები და იდეები, რაც რეალობაში ერთ კონკრეტულ გეოგრაფიულ სივრცესთან არის დაკავშირებული, ლიტერატურულ ტექსტში შეიძლება გადატანილ იქნას სულ სხვა გეოგრაფიულ სივრცეში, ანუ გათამაშდეს სხვაგან. მაგ., ქართული ხასიათები, მეტაფორები, შინაარსები, ზოგადად, გმირები, რომლებიც ითვლება, რომ ქართული რეალობის შესაბამისია, აბსოლუტურად სხვა სივრცეში იყოს გადატანილი (მაგ., არაბეთში, ინდოეთში...). ასევე ტერმინები, მყარი მეტაფორები... რაც კონკრეტული სივრცისათვის არის დამახასიათებელი, ამავე გარემოშია გასაგები და მხოლოდ იმ ენობრივი სივრცის წარმომადგენელს ესმის.

წინამდებარე სტატიის ინტერესის სფეროა გეოპოეტიკა, როგორც ლიტერატურული ტენდენცია და სივრცე, როგორც კატეგორია. აქედან გამომდინარე კი, ვეფხისტყაოსნისეული სივრცე, რომელიც, ფაქტია, ავტორის მიერაა გამოგონილი. არ არის აუცილებელი, რომ ტექსტ-სივრცე თავიდან ბოლომდე გამოგონილი იყოს. მთავარია, სივრცის შინაარსი, რასთან არის ეს სივრცე დაკავშირებული. ამ შემთხვევაში, საინტერესოა, რა მოტივი ჰქონდა პოემაში ამა თუ იმ სივრცის გამოყენებას/სივრცის როგორც კატეგორიის არსებობას? როგორია პოემის ლიტერატურული /ტექსტუალური სივრცე და როგორ მიემართება ის რეალურს? რა გავლენას ახდენს გმირებზე სივრცე, რომლებზეც ისინი მოძრაობენ, მათ ხასიათზე?

ამ კუთხით, ვფიქრობ, ასევე საინტერესოა ვეფხისტყაოსნის მე-9 სტროფის გაანალიზება („ევე ამბავი სპარსული, ქართულად ნათარგმანები, ვპოვე და ლექსად გარდავთქვი“...), რაც, საინტერესოდ წარმოაჩენს მთელი პოემისეული სივრცის გაგების შესაძლო ვარიაციებს და შესაძლებლობას იძლევა პოემის ტექსტუალური სივრცეები შევისწავლოთ სივრცის თანამედროვე კონცეპტთა მიხედვით. თვალს თუ გადავავლებთ რუსთველოლოგიურ კვლევებს, აშკარად გამოიკვეთება ამ სტროფის შესაძლო კომენტირების მცდელობები: მაგ., ვახ-

ტანგ მეექვსემ პოემის პირველი ბეჭდური გამოცემის კომენტარში ამბავიც და ლექსიც რუსთველისეულად მიიჩნია, არჩილ მეფის გაბაასება თეიმუხაზისა და ხუსთველისაში ვეფხისტყაოსნის ფაბულა სპარსული წარმოშობისაა, საკუთრივ რუსთველურ მეცნიერებაში პოემის ფაბულასთან დაკავშირებით იმავე აზრს გამოთქვამდა ნიკო მარი და თავის მოსაზრებას სხვადასხვა თვალსაზრისზე დაყრდნობით ამტკიცებდა (გმირთა სახელების წარმომავლობა, პოემის რელიგიური კონცეფცია...).

შემდგომი პერიოდის რუსთველოლოგიურ ლიტერატურაში გავრცელდა მოსაზრება, რომ ამ სტრიქონში ავტორის მიერ სიუჟეტის შენიღბვის მცდელობა იგულისხმება, რასაც არაერთი პარალელი ეძებნება მსოფლიო ლიტერატურაში [3, გვ. 63-65]. რევაზ სირაძის მითითებით კი, „ამბის სპარსულობა“ ნიშნავს ამბის გამოგონებას, თავისი ლიტერატურული ბუნებით სპარსულობას, ხოლო „ნათარგმანები“ არა ქართულ ენაზე უშუალოდ თარგმნას, არამედ ქართულად გადააზრებას [13, გვ. 193; 12]. საზღვარგარეთულ ქართველოლოგიაში გავრცელებული თვალსაზრისის მიხედვით, „ესე ამბავი სპარსულში“ იგულისხმება არა სპარსული წარმომავლობის ამბავი, არამედ სპარსული ეპიკის ტიპის ამბავი [5, გვ. 56-57; 14, გვ. XIII-XIV]. ამავე თვალსაზრისს ავითარებს ელგუჯა ხინთიბიძე, რომელიც თვლის, რომ სიტყვა „სპარსულში“ ზოგადი მნიშვნელობით აღმოსავლეთი იგულისხმება და რომ პოემაში მოთხრობილი ამბები ხდება აღმოსავლეთის ქვეყნებში (არაბეთში, ინდოეთში...), „ქართულად ნათარგმანები“ კი გაიზრება, როგორც ამ ამბებში ალეგორიულად ასახული ქართული სამეფო კარის სინამდვილე, და რომ პოემის სიუჟეტი გაშლილია ქართულ რეალობასთან მიახლოებულ აღმოსავლური ტიპის ქარგაზე [23]. ამასთან ერთად, ე. ხინთიბიძემ მიუთითა, რომ პოემაში აღმოსავლური მოარული ამბები შემოტანილია ავტორის მიერ მოაზრებულ ქართულ ფაბულურ ქარგაში. ამავე სტროფის ერთ-ერთი ტაეპიდან („ვპოვე და ლექსად გარდავთქვი“) სიტყვა „ვპოვეს“ საინტერესო გააზრებას გვთავაზობს ზაზა ხინთიბიძე, რომლის მიხედვითაც აღნიშნული

სიტყვა, შესაძლოა, ავტორისეული ფანტაზიით შექმნას, შემოქმედებით პროცესში საკუთრივ რაღაცის მიგნებას და არა უკვე არსებული ფაბულის სხვა ლიტერატურულ თუ ხალხურ სივრცეში პოვნას გულისხმობდეს [25, გვ. 361-362].

თითოეული ეს მოსაზრება იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ პოემისეული მრავალფეროვანი სივრცე (რომელიც მოიცავს რეალურ, არარეალურ, ფაქტობრივ, ისტორიულად დადასტურებულ თუ გამოგონილ სივრცეებს) საინტერესოდ იქნას დანახული სივრცის თანამედროვე კონცეპტთა კონტექსტში, რამდენადაც გვთავაზობს პოემისეული ტექსტ-სივრცის გააზრების რამდენიმე შესაძლო ვარიანტს. ამასთან, მინდა აქვე აღვნიშნო, რომ ვეთანხმები, რუსთველოლოგთა ფართო წრეებში მიღებულ მოსაზრებას, პოემის ნებისმიერ ფაბულურ ჩარჩოში, იქნება ეს არაბეთის ამბავი თუ ინდოეთის, ავტორის მიერ ნაგულისხმებია მე-12 საუკუნის საქართველოს სამეფო კარისა და პოლიტიკის ისტორია (გიორგი III-ის მიერ თავისი ერთადერთი ასულის, თამარის გამეფება დიდებულთა თანხმობით; თამარის ორი ქორწინება და ა.შ.).

გეოპოეტიკურ კონცეპტში და კერძოდ, ავტორისეული ტექსტ-სივრცის სხვა სივრცეში გადააზრებისა და ალტერნატიული სივრცის შექმნის თვალსაზრისით, საინტერესოა ელგუჯა ხინთიბიძის ბოლოდროინდელი კვლევა, კერძოდ, მისი მიგნება, რომ შექსპირის უშუალო მემკვიდრეების – ფრანსის ბომონტისა და ჯონ ფლეთჩერის *ფიდასგეხი* და *მეფე და ახა მეფე ვეფხისგყოსნის* სიუჟეტის გადამუშავებითაა შექმნილი. ჩემთვის ამ შემთხვევაში საინტერესოა *მეფე და ახა მეფეში* მოქმედების განვითარების ადგილის ტოპონიმიკა. ეს არის იბერია. იმ ფაქტის დასადასტურებლად, რომ ეს იბერია არის საქართველო და არა საისტორიო წყაროებში დადასტურებული პირენეის ნახევარკუნძული, საკმარისია ყურადღება მივაქციოთ სიუჟეტის განვითარებას: იბერიის მეფე ამარცხებს თავისი მეზობელი ქვეყნის, სომხეთის მეფეს, რომელიც ტყვედ მოჰყავს იბერიის სამეფო კარზე, სადაც ვითარდება შემდგომი მოვლენები [24]. საინტერესოა, რა საფუძველი ჰქონდა ინგლისელი დრამატურგების მიერ მოქმედების ად-

გილად იბერიის დასახელებას: 1. გაიგეს რა პომის ავტორის წარმომავლობის შესახებ და, აქედან გამომდინარე, სიუჟეტი გაათამეშეს რუსთველის ქვეყანაში; 2. თუ მათთვის ტარიელისა და ნესტანის ამბავი (სწორედ ნესტანისა და ტარიელის სიყვარულის ამბის სიუჟეტურ წყაროდ გამოყენებაზე მიუთითებს ე. ხინთიბიძე) მიწოდებული იყო, როგორც ქართული ამბავი, საქართველოში/იბერიაში განვითარებული სასიყვარულო სიუჟეტი? მართალია, ამ საკითხის ძიება კვლევის სხვა მიმართულებას მოითხოვს, თუმცა ალტერნატიული სივრცის არსებობა სხვა ქვეყნის დრამატურგთა შემოქმედებაში, მაშინ, როცა რუსთველის მიერ არცერთხელ არაა მითითება ტექსტში საქართველოს/იბერიის ტოპონიმიკაზე, თავისთავად ქმნის ამ საკითხისადმი ინტერესის საფუძველს და ამყარებს არგუმენტს რუსთველის მიერ ტექსტში გადატანილი საქართველოს იმდროინდელი პოლიტიკური ვითარების შესახებ.

გეოპოეტიკის თვალსაზრისით, საინტერესო იქნება ვეფხისგყაოსნისეული სივრცის რამდენიმე სიბრტყედ დაყოფა/გააზრება: რეალური, ირეალური, გამოგონილი (რომლებიც თავის თავში მოიცავენ სახმელეთო, საზღვაო, ომისა და ა.შ. სიუჟეტისთვის აუცილებლად მნიშვნელოვან სივრცეთა ერთობლიობას), რომელიც ისტორიულადაც არ დასტურდება. ესაა ე. წ. ფიქტიური სივრცე, რომელიც შეიძლება ტოპონიმიურ დონეზე არ არსებობს ან არ არსებობდა, თუმცა შესაძლებელია, იქ განხორციელებული ქმედებებითა და უშუალოდ ამ ადგილებისათვის დამახასიათებელი გარემოებებით, რომელიმე რეალური სივრცის პროტოტიპს წარმოადგენდეს.

გამოთქმული თვალსაზრისების მიხედვით, ვეფხისგყაოსნისეული გეოგრაფიული სივრცის განხილვასთან დაკავშირებული მოსაზრებები შესაძლებელია სამ ჯგუფად დაიყოს: 1. პომისეული სივრცეები სიმბოლურად აღნიშნავს საქართველოს სხვადასხვა რეგიონს (მაგ., ინდოეთი არის აღმოსავლეთი, არაბეთი დასავლეთი, მულაზანზარი ზღვისპირა ქალაქი ან რომელიმე საპორტო ქალაქი და ა. შ.); 2. ტექსტუალური სივრცე მთლიანად არარეალურია, მისტიურია და ყველაფერი ავტორის მიერაა გამოგონილი; 3. პომეში წარმოდგენილი

ყველა სივრცე რეალურად არსებულია, გულისხმობს რეალურ გეოგრაფიულ გარემოს, რომლის დაზუსტებაც სხვადასხვა გარემოების გათვალისწინებითა და რუკების გამოყენებითაა შესაძლებელი. თითოეულ თეორიას თავისი დამცველი და გამავრცელებელი ჰყავს. ამ ეტაპზე ჩემთვის რაც მნიშვნელოვანია, ესაა პოემის მხატვრული/ტექსტუალური და რეალური სივრცეების ურთიერთმიმართება; ამ სივრცეთა გავლენა პროტაგონისტთა ხასიათებსა და ქცევებზე; სივრცე-ტექსტების გააზრება თანამედროვე ლიტერატურული კონცეპტების დონეზე. აქედან გამომდინარე, ვფიქრობ, ზემოთ ჩამოთვლილ დაჯგუფებებს თამამად შეგვიძლია დავამატოთ კიდევ ერთი პუნქტი, რომელშიც გაერთიანდება რეალურ-ისტორიული და პოემისეული სივრცეები. კვლევის პროცესში კი ეს სივრცეები შეისწავლება როგორც ცალ-ცალკე, ასევე ერთმანეთთან მიმართებით: როგორი იყო რუსთველის პერიოდში საქართველოს, როგორც ისტორიულად არსებული სახელმწიფოს სივრცული სქემა და როგორია ავტორისეული გარემო, ანუ რა მიმართება არსებობს რეალურსა და ტექსტუალურ სივრცეებს შორის. ტექსტუალური სივრცეები თავის თავში მოიცავს როგორც რეალურ, ასევე გამოგონილ, ფიქტიურ სივრცეებს, რომელთა არსებობა ისტორიულად არ დასტურდება, თუმცა, შესაძლოა, პროტოტიპულად ასახავდეს რომელიმე რეალურად არსებულ სივრცეს.

ვფიქრობ, წარმოდგენილი კონცეპტის დისკურსში პოემის გააზრება მნიშვნელოვანია არა მარტო რუსთველოლოგიისათვის, არამედ, ზოგადად, ქართული ლიტერატურათმცოდნეობისათვის, თანამედროვე მსოფლიოში ვეფხისტყაოსნის საერთაშორისო ლიტერატურათმცოდნეობით დისკურსში უფრო აქტიურად დასამკვიდრებლად.

ბიბლიოგრაფია

1. Al-iraqir, Al-iraqir, „*Bahktin and Shakespeare*“:
https://www.academia.edu/17667038/Bahktin_and_Shakespeare

2. Augé M., *Non-Places: An Introduction to Supermodernity*, (English, translator John Hove), 2009.
3. ბარამიძე ა., *შოთა ხუსთვედი*, თსუ გამომცემლობა, თბ. 1975.
4. Bakhtin M. M., *Forms of time and of the chronotope in the novel*, 1981.
5. Bowra C.M., *Inspiration and Poetry*, London 1955.
6. ელბაქიძე მ., „ვეფხისტყაოსნის ქრონოტოპი ლიმინალობის თეორიის კონტექსტში“, *კადმოსი*, #2, „ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ. 2010, გვ. 40-47.
7. Klass T., „Heterotopie“. In C. Kammler, R. Parr., J. Schneider & E. Reinhardt-Becker (Hrsg.): *Foucault Handbuch. Leben-Werk-Wirkung*. Stuttgart 2008. (ფუკოს გზამკვლევი. ცხოვრება-ნაწარმოებები-გავლენა).
8. Klass T., „Heterotopie“: *Stephan Günzel* (ed.): *Lexikon der Raumphilosophie*. Darmstadt 2012. (სივრცის ფილოსოფიის ლექსიკონი).
9. Miller H. J., *TOPOGRAPHIES*, Stanford University Press, California 1995.
10. მუჯია ლანა, *გეესტეტეიკოგოპია* (სადისერტაციო ნაშრომი), ფრაიბურგი 2017.
11. რატიანი ი., *ქსონოტოპი ანტიუტოპიის ხომანში: ესქატოლოგიური ანტიუტოპიის ინტეგრატივისათვის*, თსუ გამომცემლობა, თბ. 2005.
12. სირაძე რ., სახისმეტყველება, „ნაკადული“, თბ. 1982.
13. სირაძე რ., *ძვედი ქაჩთუდი თეოხიუდ-დიგეხაგუხუდი აზხოვნების საკითხები*, თსუ გამომცემლობა, თბ. 1975.
14. Stevenson R.H., *Introduction: Shota Rustaveli, The Lord of the Panther-skin* (Translated by R.H Stevenson), State University of New York Press Albany, 1977.
15. Ternovaya L., „The link between Shakespeare’s geopoetics and geopolitics“ // *Public Administration*, , №6 (104), 2016.
16. White K., *Geopoetics: Place, Culture, World*, 2004.
17. White K., „Elements of Geopoetics“, and „Open World Poetics“, by Norman Bissell, *Edinburgh Review*, 88, 1992.
18. White K.: //www.institut-geopoetique.org/en/founding-texts/133-the-great-field-of-geopoetics
19. White K., Bissell N., „Elements of Geopoetics“, and „Open World Poetics“, *Edinburgh Review*, 88, 1992.
20. Foucault M., „Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias“, translated from *Architecture, Mouvement, Continuité* no. 5, 1984.
21. Schellenberger-Diederich E., *Geopoetik: Studien zur Metaphorik des Gestein in der Lyrik von Hölderlin bis Celan*, Aisthesis Verlag, 2006.

22. შოთა რუსთაველი, *ვეფხისტყაოსანი*, (ა. შანიძისა და ა. ბარამიძის რედაქციით), „მეცნიერება“, თბ. 1966.
23. ხინთიბიძე ე., *თანამედროვე ხუსთველოლოგიური კვლევებით კომენტარული ვეფხისტყაოსანი* (ელექტრონული გამოცემა), თბ. 2018. https://www.academia.edu/39977248/თანამედროვე_რუსთველოლოგიური_კვლევებით_კომენტარული_ვეფხისტყაოსანი.
24. Khintibidze E., *Rustaveli's The Man in the Panther Skin and European Literature*, Bennett&Bloom. London 2011.
25. ხინთიბიძე ზ., „ვეფხისტყაოსნის ფაბულასა და სიუჟეტთან დაკავშირებული სტროფების ახლებური გააზრებისათვის: „სპარსული“ თუ „ნაპოლეონი“: მეშვიდე საუკუნის ქართველოლოგიური სიმპოზიუმის მასალები, თბ. 2016.
26. Hassan I., *The postmodern turn: essays in postmodern theory and culture*, Ohio State University Press, 1987.